

“रोजगार निर्मितीत पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची भूमिका”

गोरक्ष सुंदर कडवे

एस.एम. बी. एस.टी. कॉलेज संगमनेर महाराष्ट्र.

१ प्रस्तावना

देशाला आर्थिकदृष्ट्या सक्षम बनवण्याच्या व ९ टक्क्यांचा आर्थिक विकास दराचे उद्दिष्ट गाठण्याच्या हेतूने २०१४ पासून केंद्र-सरकार नव्या जोमाने कार्यासिद्धीस लागले आहे त्याचा प्रयत्न म्हणून सर्व क्षेत्रांना बळकटी देणाऱ्या त्याच बरोबर सर्व सामान्य लोकांसाठी उपयुक्त अशा विविध विकास योजना मांडल्या व देशाच्या सर्व स्तरावर या योजनांची अंमलबजावणी करण्यास सुरुवात केली सरकारने तरुणांना फार मोठ्या प्रमाणावर रोजगार निर्मिती करणार याची ग्वाही दिली . परंतु सर्वत्र तरुणांना नोकऱ्या करण्याचे स्वारस्व असतेच असे नाही बऱ्याच तरुणांना स्वतःचा काहीतरी उद्योग व्यवसाय सुरु करावयाचा असतो. उद्योग सुरु करण्यासाठी ,भांडवल कोटून आणायचे हा मुख्य प्रश्न नव्याने उद्योजक बनू पाहणाऱ्यांना भेडसावत असतो.हा प्रश्न सोडविण्याचे महत्वाचे कार्य पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून केले आहे

१५ ऑगस्ट २००८ रोजी केंद्रसरकारने शहरी व ग्रामीण भागात स्वयंरोजगार निर्माण करण्याच्या उद्देशाने पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम सुरु केला हा कार्यक्रम केंद्रीय सुक्ष्म लघु तसेच मध्यम उद्योग मंत्रालयाद्वारे चालविला जाणार कार्यक्रम राज्यात खादी आणि ग्रामोद्योग आयोग,महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळ आणि जिल्हा उद्योग केंद्र यांच्या मार्फत राबविण्यात येत आहे .पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची अहमदनगर जिल्ह्यातील रोजगार निर्मितीतील भूमिका जिल्हा उद्योग केंद्राच्या कामगिरीवरून मांडता येईल.

१:२ अभ्यासाची उद्दिष्टे व अभ्यास पद्धती -

या अभ्यासात प्रामुख्याने पुढील उद्दिष्टेनिश्चित करण्यात आलेली आहे

- १) पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या कामगिरीचा परामर्श घेणे.
- २) पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाचे स्वरूप व उद्दिष्टे स्पष्ट करणे
- ३) पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून अहमदनगर जिल्ह्यात निर्माण झालेल्या रोजगार निर्मितीचा मागोवा घेणे

प्रस्तुत अभ्यासात मुख्यतः द्वितीय स्रोताचा व आकडेवारीचा आधार घेतला आहे. द्वितीय स्रोताद्वारे माहिती व आकडेवारी संदर्भ ग्रंथ PMEGP हॅंडबुक , वार्षिक अहवाल, मासिके व संकेतस्थळे इ. स्रोतांमधून संकलित केली आहे.

१.३ पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची आवश्यकता

देशाची अर्थव्यवस्था सक्षम करण्यासाठी व ९ % आर्थिक विकास दर हे उद्दिष्ट गाठण्यासाठी तसेच 'स्किल इंडिया', 'मेक इन इंडिया', 'स्टॅंड अप इंडिया', 'स्टार्ट अप इंडिया' या सारख्या योजनांना सत्यात उतरवण्यासाठी ग्रामीण व शहरी भागासाठी कारागिरानां , बेरोजगारांना आपल्या स्वतःचा स्वयंरोजगार सुरु करण्यासाठी येणाऱ्या आर्थिक अडचणी दूर करण्याच्या हेतूने पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम उपयुक्त पडत आहेत.

१.३.१ पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमांतर्गत आर्थिक मदतीचे स्वरूप-

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमांतर्गत पात्र नव उद्योजकास त्यांच्या संवर्गानुसार पुढील प्रमाणे अर्थ सहाय्य दिले जाते.

तक्ता क्रमांक १

अ.क्र.	लाभार्थींचा संवर्ग	स्वगुंतवणूक किंमतीच्या	प्रकल्प	बँक कर्ज	ग्रामीण भागासाठी अनुदान	शहरी भागासाठी अनुदान
१.	सर्वसाधारण संवर्गातील लाभार्थी	१०%		९०%	२५%	१५%
२.	राखीव संवर्ग- अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, अल्पसंख्यांक, इतर मागासवर्ग, महिला, माजी सैनिक, अपंग इ.	५%		९५%	३५%	२५%

स्त्रोत :- 1)www.pmegp.com

2) pmegp माहितीपत्रक

१.३.२ पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमातील लाभार्थींची पात्रता:-

- १) कोणत्याही उत्पन्न गटातील नवउद्योजक पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमान्तर्गत लाभ घेऊ शकतो.
- २) या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून लाभ घेऊ इच्छिणाऱ्या नवउद्योजकाचे वय किमान १८ वर्षे पूर्ण असावे तसेच तो किमान ८वी पास असावा .
- ३) केवळ नव्याने स्थापित होणारे उत्पादक उद्योग व सेवा सुरु करणारे उद्योजक , कारागीर , संस्था व बचतगट या योजनेत लाभ घेण्यास पात्र आहे.

१.४ पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची अहमदनगर जिल्ह्यातील प्रगती

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची अंमलबजावणी खादी आणि ग्रामोद्योग आयोग (KVIC), महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ (KVIB) आणि जिल्हा उद्योग केंद्र (DIC) यांच्याकडून केली जाते.

खेडेगावामध्ये लघुउद्योगाची , कुटीरउद्योगाची स्थापना व्हावी यासाठी लागणारे सर्व सहाय्य एका संस्थेकडून मिळावे व त्यासाठी निरनिराळ्या प्रशासकीय विभागांमध्ये प्रकल्पाचे प्रकरण अडकून राहू नये म्हणून जिल्हा उद्योग केंद्राची स्थापना करण्यात आली. प्रस्तुत अभ्यासात पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाची एक अंमलबजावणी यंत्रणा म्हणून जिल्हा उद्योग केंद्राच्या माध्यमातून लाभार्थींनि मसाला उत्पादने, दुग्धउत्पादने, बेकरिउत्पादने, अन्नप्रक्रिया, सिमेंटब्लॉक, फुटवेअर्स, फॅब्रीकेशन्स, प्लम्बिंग, मंडप डेकोरेशन्स, पेपर डिश, ब्युटीपार्लर, पिठाची गिरणी, डाळीची गिरणी, ऑटोसर्व्हिस, रेडीमेड कपडे, सायकल, मोटार रिपेरिंग, टेलरिंग, टेक्सटाईल, झेरॉक्स सेन्टर, केटरिंग, मोबईल रिपेरिंग यासारखी अनेक लहानमोठे स्वयंरोजगार सुरु करून स्वतःबरोबरच इतरानाही रोजगार पुरविला आहे.

तक्ता क्रमांक-२

अ.नं.	वर्ष	लाभार्थी संख्या	रोजगारनिर्मिती
०१	२००८-०९	२०	७६
०२	२००९-१०	१०४	३१६
०३	२०१०-११	५७	१९३
०४	२०११-१२	८०	३४१
०५	२०१२-१३	Nil	Nil
०६	२०१३-१४	६०	२६३
०७	२०१४-१५	५०	२८४
	एकूण	३७१	१४७३
	सरासरी	५३	२१०.४३

स्त्रोत :- pmegp वार्षिक अहवाल

वरील तक्त्यावरून पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमासंबंधी पुढील निष्कर्ष दिसून येतात.

१. सन २००८लाभार्थींना आपला उद्योगव्यवसाय सुरु करण्यासाठी अर्थसहाय्य ५३ या कालावधीत सरासरी १५-२०१४ ते ०९-मिळाले होते

२. सन २००८ -या कालावधीत लाभार्थींच्या संख्येत सतत चढ १५-२०१४ ते ०९-उत्तर दिसत असले तरी २००८च्या ०९-लाभार्थीपेक्षा जास्त आहे
३. सन २००८ वधीत पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातूनया काला १५-२०१४ ते ०९-DIC च्या लाभार्थींने अहमदनगर जिल्ह्यात १४७३लोकांना रोजगार प्राप्त करून दिला आहे.

१.५ शिफारसी

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाचे स्वरूप ,अंमलबजावणी व प्रगती लक्षात घेता या कार्यक्रमाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी पुढील शिफारसी करता येईल.

१. पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या लाभापासून अशिक्षित उद्योजक वंचित राहत आहेतनाही या कार्यक्रमात सामावून . घ्यावे
२. पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून स्वयंरोजगारासाठी प्राप्त वित्तीय अर्थसहाय्याचा वापर लाभार्थींने स्वयंरोजगार सुरु करण्यासाठीच करावा.

समारोप-

उपरोक्त विश्लेषणावरून पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम नवउद्योजकांसाठी ,स्वयंरोजगार व रोजगार निर्मितीसाठी महत्वाची भूमिका पार पडत असल्याने देशाच्या आर्थिक विकासासाठी मोठ्या प्रमाणावर वित्तीय तरतूद या कार्यक्रमासाठी करावी.

संदर्भ-

- १) देशमुख प्रभाकर पिंपळापुळे अॅण्ड कंपनी पब्लिशर्स नागपूर , भारतीय अर्थव्यवस्था (२००६)
- २) PMEGP माहिती पुस्तिका .
- ३) २००८वार्षिक अहवाल १५-२०१४ ते ०९-
- ४) WWW.PMEGP.COM